

Organizacja zrównoważonych wydarzeń w przestrzeni muzealnej angażujących dzieci i młodzież (na przykładzie wystawy „Ziemia (P)oddana”)

Agnieszka Muszyńska

agnieszka.muszynska@awf.edu.pl

Akademia Wychowania Fizycznego w Warszawie Józefa Piłsudskiego,
Wydział Wychowania Fizycznego, Katedra Turystyki i Rekreacji

ORCID: 0000-0002-7788-5199

Abstrakt: Celem opracowania jest przedstawienie procesu organizacji wystawy w Centralnym Muzeum Włókiennictwa w Łodzi jako przykładu dobrej praktyki w obszarze organizowania wydarzeń i wystaw, zgodnej z zasadami zrównoważonego rozwoju. Drugim podejmowanym wątkiem jest rola wspomagania aktywności dzieci i młodzieży w zakresie obcowania ze sztuką oraz pobudzania ich zaangażowania poprzez działalność obiektów muzealnych. Artykuł jest próbą odpowiedzi na pytania: czy możliwa jest skuteczna i atrakcyjna aktywizacja dzieci i młodzieży w działalność placówek muzealnych oraz czy organizacja wystaw i wydarzeń w muzeach może przebiegać zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju. W artykule przedstawiono genezę zainteresowania przedstawicieli muzeów zagadnieniami proekologicznymi, a także przytoczono wiele przykładów działań instytucji kultury i sztuki skierowanych do dzieci i młodzieży.

Słowa kluczowe: zrównoważony rozwój, muzea, aktywizacja dzieci i młodzieży, młodzi kuratorzy, zrównoważone wydarzenia i wystawy, inkluzowość kultury.

Wstęp

Pierwsze rozważania dotyczące zrównoważonego rozwoju rozumianego jako ochrona środowiska naturalnego zostały podjęte na Konferencji Narodów Zjednoczonych zorganizowanej w 1972 roku w Sztokholmie. Podczas tego spotkania przyjęto tzw. Deklarację Sztokholmską, która podkreślała rolę człowieka jako jednostki odpowiedzialnej za ochronę środowiska naturalnego dla obecnych i przyszłych pokoleń [Report of the United Nations Conference on the Human Environment 1972].

Światowa Komisja ds. Środowiska i Rozwoju, w 1987 roku, podjęła kolejną próbę zdefiniowania istoty zrównoważonego rozwoju, a wnioski z dyskusji ujęto w Raporcie Brundtland. Zgodnie z zapisami tego dokumentu, rozwój gospodarczy powinien odbywać się w taki sposób, by nie zaburzać równowagi zarówno społecznej, jak i środowiskowej, a zrównoważony rozwój zdefiniowano jako „odpowiadający obecnym potrzebom, bez uszczerbku dla możliwości spełnienia swoich potrzeb przez przyszłe pokolenia” [Holden, et.al. 2014, s. 130].

Za punkt zwrotny i moment intensyfikacji działań mających realnie wpłynąć na ochronę środowiska naturalnego należy przyjąć spotkanie przywódców ze 172 krajów

na konferencji Narodów Zjednoczonych w Rio de Janeiro w 1992 roku. Wtedy to jednoznacznie określono 27 priorytetów, które miały ustalić kierunek polityk narodowych w zakresie zmian zachowania i nastawienia społeczeństw do życia w zgodzie z naturą. Warto podkreślić, że w powyższym dokumencie dobrostan człowieka i jego związek z naturą opisane zostały jako nierozzerwalne [*Report of the United Nations Conference on Environment and Development 1992*].

Problematyka związana ze zrównoważonym rozwojem jest wieloaspektowa, obejmuje bowiem zagadnienia prawne, gospodarcze, społeczne, ekonomiczne i wiele innych [Strange, Bayley 2008]. W węższym znaczeniu – zasady zrównoważonego rozwoju, i szerzej ekologii, dotyczą czynności życia codziennego i są tematem licznych opracowań naukowych, podejmujących takie zagadnienia jak ograniczenie marnotrawienia używanych ubrań [Maguire, Fahy 2022], redukcja odpadów spożywczych [Ananda, et.al 2022], oszczędność zużycia wody [Seelen, et al. 2022] czy minimalizacja korzystania z materiałów plastikowych [Fogt-Jacobsen 2022]¹.

Innym obszarem podjętym w rozważaniach na temat zrównoważonego rozwoju, niezwiązanym bezpośrednio ze środowiskiem naturalnym, jest dbałość o zasoby ludzkie w społecznościach i organizacjach. Przykładami takich praktyk są zaangażowanie w ramach wolontariatów pracowniczych lub działania z zakresu społecznie odpowiedzialnego biznesu (CSR z ang. *Social Corporate Responsibility*) [Muszyńska 2020].

Wątek, który od 51 lat powtarza się w czasie spotkań poświęconych zrównoważonemu rozwojowi gospodarek narodowych to rola zaangażowania w dbałość o środowisko naturalne i społeczne obywateli od najmłodszych lat. Dlatego aktywności, które podejmowane są we współpracy z dziećmi i młodzieżą w wyżej wymienionych obszarach, mogą w znacznym stopniu wpływać na ich zachowania i postawy w dorosłym życiu. Podstawa programowa zarówno na poziomie przedszkolnym, jak i szkolnym, obowiązująca w polskich placówkach, nakłada obowiązek na nauczycieli wdrażania elementów związanych z eco-edukacją [*Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej (...)*]. Tak zwana zielona edukacja prowadzona przez

¹ Na portalu <https://www.sciencedirect.com/> przez pierwsze dwadzieścia dni 2023 roku zostało zamieszczonych ponad dwadzieścia osiem tysięcy artykułów naukowych ze słowami kluczowymi „sustainable development”. W roku 2022 podobnych opracowań pojawiło się, tylko na wymienionym portalu, ponad sto trzydzieści jeden tysięcy, co może świadczyć zarówno o aktualności zagadnienia, jak i potrzebie dalszego zgłębiania zagadnienia.

instytucje oświatowe, może być inspiracją dla dzieci i młodzieży do podejmowania inicjatyw, które związane są nie tylko z działaniami na rzecz dalszego zdobywania wiedzy w zakresie ekologii, lecz także dbałości o najbliższe otoczenie.

Miejscem, w którym mogą być zaspokajane potrzeby związane z edukacją dzieci, młodzieży i dorosłych, z ich rozwojem społecznym, a także – a może przede wszystkim – intelektualnym, jest przestrzeń muzealna. Muzea od wielu lat organizują wystawy poświęcone skutkom zmian klimatu i innych zagrożeń obecnie dostrzeganych². Co więcej, powstają inicjatywy takie jak „Kultura dla klimatu” [kulturadlaklimatu.pl 2022], które są wyrazem nie tylko zainteresowania środowiska muzealników zmianami klimatycznymi, lecz także świadczą o potrzebie zaangażowania środowisk związanych z kulturą w proces przemian postaw społecznych. Wyrazem nadchodzących zmian w postrzeganiu roli placówek, prócz tych wymienionych w *Ustawie o muzeach* [Dz. U. z 2012 r. poz. 987, z późn. zm.], są również dyskusje prowadzone przez grupy tematyczne (np. „Muzea dla klimatu”) w mediach społecznościowych. W ramach tych oddolnych ruchów planowane i realizowane są działania edukacyjne, a także wymiana praktyk³.

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego w 2021 roku w Polsce funkcjonowały dziewięćset dziewięćdziesiąt trzy muzea i oddziały muzealne, które odwiedziło ponad dwadzieścia pięć milionów osób [stat.gov.pl 2023]. Wymieniona liczba odwiedzających sugeruje znaczne zainteresowanie działalnością instytucji kultury oraz wskazuje na ich funkcję jako swoistego nośnika wiedzy. W latach 2019–2021 zorganizowano w polskich muzeach jedenaście tysięcy sześćset wystaw czasowych, co w przybliżeniu oznacza dwanaście wystaw czasowych przypadających na muzeum w okresie dwóch lat [GUS 2021].

Zaangażowanie instytucji kultury w kwestie związane z szeroko rozumianym zrównoważonym rozwojem jest – szczególnie w ostatnich latach – również tematem podejmowanym w polskich opracowaniach naukowych [Nieroba 2019, Gawel 2020, Otmianowska 2020, Nessel-Łukasik 2022, Szelaąg 2022], jednak w stosunku do ważkości zagadnienia oraz jego dynamiki ich liczba wydaje się znikoma.

² Muzea, które w roku 2022 podjęły tematykę zmian klimatycznych to między innymi: Muzeum Narodowe w Warszawie, Muzeum Ziemi w Warszawie, Muzeum Przyrody i Techniki w Starachowicach, Muzeum Etnograficzne w Krakowie, Muzeum Sztuki Nowoczesnej w Warszawie, i in.

³ Grupa Muzea dla klimatu posiada ponad tysiąc trzysta członków <https://www.facebook.com/groups/959855331103737/> (dostęp: 21.01.2022 r.)

Założenia procesu badawczego

Celem badania pilotażowego było zdiagnozowanie, czy wystawy o tematyce szeroko rozumianej ekologii, prezentowane w Polsce na przestrzeni lat 2019–2022, były organizowane zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju, definiowanego jako zachowanie należytej staranności w planowaniu i realizacji działań instytucji związanych z aspektami ekonomicznymi, społecznymi i środowiskowymi [OECD 2022].

Badanie przeprowadzono w okresie od sierpnia do grudnia 2022. Wykorzystano metody jakościowe, posłużono się techniką wywiadu swobodnego z pracownikami muzeów oraz kuratorami wystaw. Prócz przeglądu literatury, przeprowadzono analizę materiałów zamieszczanych na stronach internetowych placówek. Dobór respondentów odbywał się techniką „kuli śnieżnej” [Babbie 2007, s. 205] – każdy z respondentów miał za zadanie wskazanie osób ze środowiska muzealników, które mogłyby odpowiedzieć na pytania dotyczące organizacji wystaw w sposób zrównoważony. W sumie przeprowadzono 14 wywiadów wśród osób zaangażowanych w przygotowanie wystaw o tematyce ekologicznej. Wyniki badania pilotażowego wskazały problem, jakim jest organizowanie wystaw o tematyce zrównoważonego rozwoju bez poszanowania jego zasad. Respondenci tę sytuację tłumaczyli głównie brakiem zasobów finansowych i kadrowych.

Po przeprowadzeniu wstępnego badania, udało się dotrzeć do dwóch przypadków wystaw, które – według deklaracji twórców – były realizowane zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju. Jednym z nich była wystawa „Klimaks” zorganizowana w 2021 roku w Muzeum Emigracji w Gdyni [polska1.pl 2021]. Czynnikiem wyróżniającym przedsięwzięcie był jego wirtualny charakter, pozwalający autorom zapewnić mu ponadczasowość przy jednoczesnej minimalizacji skutków środowiskowych.

W niniejszym badaniu zrównoważonych wydarzeń w przestrzeni muzealnej nie zdecydowano się jednak na podjęcie szerszego badania wystawy „Klimaks”. Założeniem selekcji badanych przypadków było wyłonienie takiego, który prócz odpowiedniej organizacji wystawy, angażował w jej powstanie społeczności lokalne, w tym młodzież.

Drugim badanym studium przypadku była wystawa czasowa zatytułowana „Ziemia (P)oddana” w Centralnym Muzeum Włókiennictwa w Łodzi (CMWŁ) otwarta

w 2020 roku. Jednym z głównych założeń tego projektu było przekazanie w ręce dzieci i młodzieży pełnej kontroli nad wystawą, projektem i budową instalacji oraz jej przebiegiem. Wystawa została zorganizowana zgodnie z ideą *less waste* (mniej odpadów) i *reuse* (ponowne wykorzystanie), co miało wyeksponować istotę praktycznego działania zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju, nie tylko na poziomie deklaracji i ekspozycji prac odnoszących się do negatywnych skutków, np. zmian klimatycznych [muzeumwidzialne.pl 2021].

Analiza wyników badania pilotażowego doprowadziła do sformułowania następującego problemu badawczego: jak skutecznie organizować zrównoważone wystawy muzealne, jednocześnie aktywizując różne grupy społeczne ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i młodzieży? Postawiona hipoteza brzmiała: wystawa „Ziemia (P)oddana” to prawdopodobnie przykład dobrej praktyki w obszarach takich jak aktywizacja dzieci i młodzieży oraz organizacji zrównoważonych wystaw i wydarzeń w obiekcie muzealnym.

Ze względu na niewystarczający materiał pozwalający na przeprowadzenie badań ilościowych, a także specyfikę badanego zjawiska, zdecydowano się na analizę przypadku jako główną technikę badawczą [Ptak-Kostecka 2005, Lisiecka, Kostka-Bochenek 2009], przy wykorzystaniu takich technik badawczych jak wywiad pogłębiony, analiza literatury oraz dokumentów źródłowych pozyskanych w CMWŁ.

Mając świadomość, ile muzeów działa na terenie Polski, a co za tym idzie – ile jest organizowanych przez nie wydarzeń, można założyć trudność dotarcia do wszystkich przykładów zrównoważonej praktyki. Dlatego też zarówno badania, jak i artykuł powinny być traktowane jako początek poszukiwań i rozważań na temat sposobów organizacji wystaw.

Zrównoważone muzeum

Zrównoważony rozwój, zgodny z definicją Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju, jest nierozdzielnie związany z zagadnieniami dotyczącymi społecznej odpowiedzialności instytucji [OECD 2022]. Jednocześnie definicja zawarta w normie PN-ISO 26000 „Guidance on social responsibility” określa zadania instytucji odpowiedzialnej społecznie jako „odpowiedzialność organizacji za wpływ jej decyzji i działań na społeczeństwo i środowisko zapewniana przez przejrzyste i etyczne postępowanie które: przyczynia się do zrównoważonego rozwoju, w tym dobrobytu

i zdrowia społeczeństwa; uwzględnia oczekiwania interesariuszy; jest zgodne z obowiązującym prawem i spójne z międzynarodowymi normami postępowania; jest zintegrowane z działaniami organizacji i praktykowane w jej relacjach” [iso.org 2010].

Zatem zarówno zasady prowadzenia organizacji w zgodzie z zasadami zrównoważonego rozwoju, jak i odpowiedzialności społecznej zawierają elementy wspólne w postaci dbałości o środowisko naturalne oraz społeczności lokalne. Taka sytuacja z pewnością wpływa na jednoczesne stosowanie obu pojęć, tak w języku potocznym, jak w opracowaniach naukowych⁴. Przykładem odzwierciedlającym przyjęcie obu idei jest Muzeum II wojny światowej w Gdańsku, które na swoim portalu opisuje działania „uwzględniające interesy społeczne i ochronę środowiska” takie jak: dbałość o środowisko naturalne, odpowiedzialność za pracowników, współpraca z otoczeniem zewnętrznym instytucjonalnym i mieszkańcami [muzeum1939.pl 2022].

W 2017 roku Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów, w raporcie podsumowującym pilotażowe badanie publiczności, rekomendował pogłębianie wiedzy na temat roli muzeum w integracji społeczności lokalnych [Kwiatkowski, Nessel-Lukasik 2017], czego udało się dokonać w kolejnym roku. Wnioski z badania społecznej roli muzeum wskazywały na konieczność budowania relacji i włączania w działalność otoczenia muzeum [Kwiatkowski, Nessel-Lukasik 2018].

Z kolei Muzeum Historii Żydów Polskich Polin zaprosiło dwudziestu muzealników do dyskusji zatytułowanej „Muzeum odpowiedzialne społecznie”. Zadania tak scharakteryzowanej instytucji opisywano zwrotami: „obecna w życiu lokalnej społeczności”, „reagująca na zmiany dookoła”, „dokonująca zmiany”, „działająca z misją” [polin.pl 2017].

Prawdopodobnie inspiracją do opisanych powyżej działań inicjowanych w muzeach, było podpisanie przez przedstawicieli sześciu stowarzyszeń i organizacji wspierających centra popularyzujące naukę protokołu w czasie Światowego Szczytu Centrów Nauki w Tokio. Liderzy ze Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej, Bliskiego Wschodu, Europy i Azji zadeklarowali wsparcie centrów nauki i muzeów w realizacji celów zrównoważonego rozwoju wyznaczonych przez Organizację Narodów Zjednoczonych. We wspomnianym dokumencie szczególnie zwrócono uwagę na

⁴ Na portalu <https://www.sciencedirect.com/> w dniach 1-20.01.2023 r. zostało zamieszczonych ponad osiemset artykułów, które w tytule zawierają jednocześnie oba określenia: *Sustainable Development* oraz *Corporate Social Responsibility*.

opracowanie metod wspomagających uczniów w zakresie edukacji formalnej i nieformalnej prowadzonej w centrach nauki i muzeach [*Tokyo Protocol* 2017].

Międzynarodowa Rada Muzealnictwa⁵ (ICOM) to pozarządowa organizacja, która powstała w 1946 roku przy UNESCO. Podstawowe cele rady to działania na rzecz rozwoju muzealnictwa: w szczególności w ramach ustanawiania standardów jakości, wspierania współpracy pomiędzy obiektami oraz muzealnikami, prowadzenia badań oraz wymiany wiedzy i poglądów [icom.museum]. Jednym z ostatnich (22.08.2022 r.), podjętych przez ICOM działań było wskazanie nowej definicji muzeum, która brzmi: „muzeum jest instytucją non-profit służącą społeczeństwu, która bada, gromadzi, zabezpiecza, interpretuje i eksponuje dziedzictwo materialne i niematerialne. To obiekt otwarty dla publiczności, dostępny i tworzący warunki sprzyjające inkluzyjności, różnorodności i zrównoważonemu rozwojowi. Muzeum to jednostka działająca etycznie, profesjonalnie i przy udziale lokalnej społeczności, oferując różnorodne doświadczenia w zakresie edukacji, rozrywki, refleksji oraz dzielenia się wiedzą” [icom.museum 2022]⁶. Przedstawiona definicja jest efektem dyskusji Zgromadzenia Generalnego ICOM, które odbyło się w sierpniu 2022 r. Wskazuje ona jasno zadania instytucji zarówno w zakresie zrównoważonego rozwoju, jak i współpracy ze społecznościami lokalnymi.

Przeciwdziałanie zmianom klimatycznym poprzez edukację muzealną jest priorytetem wspomnianej wcześniej inicjatywy ekologicznej „Kultura dla klimatu” [kulturadlaklimatu.pl 2021]. Projekt prowadzą muzealniczeki oraz pracowniczki instytucji związanych z kulturą. W ramach projektu powstał *Przewodnik*, który zawiera wiele praktycznych wskazówek. Autorki przewodnika, by mocniej podkreślić związki ekologii z kulturą, wprowadziły termin „ekologizacja kultury”. W opracowaniu można znaleźć zalecenia dotyczące procesu przygotowania ekspozycji oraz przedstawienia jej publiczności [*Przewodnik* 2021].

Warto w tym miejscu podać przykład działalności Joanny Tabaki, która – jak sama opisuje – jest „trenerką i mentorką, blogerką, ekoedukatorką i ekspertką ds. komunikacji oraz budowania strategii rozwoju publiczności w sektorze kultury”. W ramach swojej działalności pisze książki oraz szkoli pracowników obiektów. Jej

⁵ International Council of Museums (ICOM).

⁶ Tłumaczenie własne z języka angielskiego.

starania skupiają się na zrównoważonym zarządzaniu instytucją [www.joannatabaka.pl 2023].

Interesujący przegląd muzealnych inicjatyw proekologicznych prezentuje w swoim artykule Marcin Szelaąg. Autor poddaje pod dyskusję pytanie, czy ośrodki otwierające wystawy, zgodne z obecnym proekologicznym trendem, wykazują się „cynizmem”, czy też faktycznie zmieniają strategię wespół z rekomendacjami światowych organizacji. Swoje rozważania autor podsumowuje, pisząc: „choć muzea i instytucje dziedzictwa korzystają ze szkodliwych dla klimatu dobrodziejstw rozwiniętej gospodarki, to jednocześnie mają potencjał, który może być wykorzystany do wyobrażenia sobie nowego porządku i alternatywnych wizji rozwoju nieopartego na wzroście i nierównościach. Mogą faktycznie stanowić źródło zmian postaw, które wypływa z edukacji proekologicznej” [Szelaąg 2022, s. 162].

Wyniki badań mających na celu analizę i ocenę poziomu wiedzy młodzieży na temat zmian klimatycznych wykazały, że młodzi Polacy widzą problem i odczuwają potrzebę działania. Wiedzę na temat zagadnienia czerpią głównie z Internetu, filmów dokumentalnych oraz kanałów przyrodniczych. Respondenci nie wskazali muzeów jako miejsc edukacji ekologicznej, podkreślali natomiast brak dostępu do rzetelnej wiedzy na ten temat w mediach społecznościowych [*Zmiana klimatu. Raport 2020*].

W świetle powyższych informacji można przyjąć, że muzea jako instytucje mogłyby przejąć na siebie rolę przekaznika wiedzy w sposób bardziej celowy, kierując swoją ofertę edukacyjną oraz wystawienniczą w kierunku dzieci i młodzieży. Ponadto aktywny udział tej grupy wiekowej w podejmowaniu decyzji dotyczących tematyki wystaw oraz sposobu ich organizacji, mógłby zaspokoić potrzebę wiedzy, a także proaktywnego działania, o której to wspominała badana młodzież.

Oferta muzeów dla dzieci jest dość bogata. Na portalach internetowych przeznaczonych dla rodziców i opiekunów można odnaleźć propozycje dla najmłodszych (1–10lat), które są aktualizowane co tydzień [czasdzieci.pl i in.]. Przykładem inkluzyjności wydarzeń jest koncepcja „muzeum dostępnego”, która realizowana jest w Muzeum Podgórze⁷. Zadaniem projektu jest organizacja wystaw w taki sposób, by były one dostępne dla każdego, bez wyjątku. W przypadku opiekunów z dziećmi wystawa ma dwie „ścieżki” – jedną podąża rodzic, znajdując informacje

⁷ Oddział Muzeum Historycznego Miasta Krakowa.

adekwatne do swojego wieku, a drugą dziecko, dla którego trasa jest przygotowana tak, by mogło się po niej samodzielnie poruszać [Muzeum dostępne 2023].

Interesujące wyniki przedstawiono w raporcie podsumowującym projekt zatytułowany „W muzeum wszystko wolno” realizowany w Muzeum Narodowym w Warszawie. Projekt ten trwał dziesięć miesięcy, w czasie których dziecięce zespoły kuratorskie przygotowały ekspozycję w przeznaczonych do tego salach. Dzieci w wieku od 6 do 14 lat stworzyły własne projekty przy współpracy z dorosłymi „tutorami”. Jednak badania przeprowadzone wśród rodziców wykazały, że „co 4 dziecko biorące udział w projekcie pochodziło z rodziny związanej z muzealnictwem, a niemal co drugie ma rodziców związanych z branżą kultury”, co zapewne determinowało decyzję opiekunów o udziale dziecka w projekcie, jednocześnie mogąc wpływać na dotychczasową wiedzę dzieci na temat muzealnictwa [Ewaluacja projektu 2016].

Inna sytuacja dotyczy wystaw kierowanych do nastolatków. Ta grupa wiekowa wystawy dla młodszych uważa za infantylne, z kolei poważniejszego przekazu często nie rozumie lub nie jest dla nich interesujący. Ponadto problemy, których rozwiązania mogą szukać w czasie wizyty w muzeum są inne [Krajczyńska 2011]. Wartym naśladownictwa są projekty realizowane w Stanach Zjednoczonych Ameryki. Amerykanie są zdecydowanym liderem inicjatyw mających na celu wprowadzanie młodzieży w rolę kuratora („*teen curators*”). Celem tych praktyk są: tworzenie wystaw organizowanych przez młodzież dla niej samej, organizacja czasu wolnego, integracja, możliwość wyrażenia „siebie” i swoich poglądów poprzez sztukę, a także likwidacja luki pokoleniowej wśród pracowników instytucji kultury.

Europejskim przykładem jest eksperyment zrealizowany w National Gallery w Londynie. Polegał on na stworzeniu edukacyjnej strony internetowej poświęconej konserwacji sztuki przez jedenastoletnią młodzież. Młodzi twórcy w pierwszym etapie procesu uczyli się zasad konserwacji, by w kolejnym zaprojektować stronę. Autorzy badania wykazali potrzebę współpracy przy projektach skierowanych do młodych w celu ich lepszego dopasowania do odbiorcy. Badacze w swoim artykule wskazują nie tylko korzyści, lecz także trudności związane ze współpracą z nastolatkami: większa ilość poświęconego czasu i środków, a także brak doświadczenia współpracy z dziećmi [Roussou, et.al 2007].

Wartym przedstawienia jest polski program prowadzony w latach 2019–2021 dotowany z Narodowego Centrum Kultury pod tytułem „Bardzo Młoda Kultura”. Celem akcji było „wzmacnianie roli edukacji kulturowej w Polsce poprzez pobudzenie

i wykorzystanie edukacyjnego potencjału kultury” [Jaskuła, Korporowicz 2020, s. 5]. Projekt był realizowany w ramach współpracy kilkunastu przedstawicieli podmiotów należących do takich sfer jak: instytucje kultury czy placówki oświatowe oraz pozarządowe, które otrzymały dotację na jego realizację. W pierwszym roku działania projektów dotacja obejmowała 90 tys. złotych natomiast w ostatnim 140 tys. zł. W ramach podejmowanych działań organizowano warsztaty dla pracowników kultury, w czasie których poszerzano ich wiedzę i umiejętności z zakresu współpracy z dziećmi i młodzieżą. W czasie trwania programu były realizowane wykłady, warsztaty, spotkania mające na celu włączanie dzieci i młodzieży w działalność lokalnych instytucji kultury, jak również przeciwdziałanie skutkom izolacji spowodowanej pandemią wirusa Covid-19. Każda edycja projektu kończyła się wernisażami przygotowanymi i realizowanymi przez uczestników [Broszkiewicz 2021].

W ramach wyżej wymienionego programu w 2021 roku zrealizowano w Krośnie na podkarpaciu projekt zatytułowany „Bardzo Młodzi Kuratorzy Wystaw”. Z informacji zamieszczonych na stronie krosno.pl wynika, iż uczniowie szkół ponadpodstawowych pracujący w roli kuratorów czuwali nad całym procesem powstania wystawy zatytułowanej „Różnorodny świat abstrakcji”. Krośnieńska młodzież była odpowiedzialna za: wymyślenie koncepcji, wybranie obrazów ze zbiorów galerii Biura Wystaw Artystycznych, napisanie tekstów kuratorskich oraz przygotowanie całej ekspozycji i wernisażu wystawy [krosno.pl 2021].

Znaczącą komplikacją i utrudnieniem w prowadzeniu opisanych inicjatyw w latach 2020–2021 był czas, który przypadł na okres pandemii. Wymuszona izolacja społeczna i ograniczone kontakty mogły być przeszkodą w ich realizacji. Jednak osoby odpowiedzialne za ich wdrażanie podkreślały również ich korzystną funkcję jako czynnika niwelującego społeczne skutki izolacji [krosno.pl 2021].

Wystawa „Ziemia (P)oddana” – analiza przypadku

Centralne Muzeum Włókiennictwa w Łodzi CMWŁ jest obecnie największym w Europie i unikalnym w skali światowej obiektem poświęconym włókiennictwu i wszelkim jego aspektom. Jego historia sięga 1946 roku, kiedy to narodziła się idea powstania instytucji poświęconej włókiennictwu. Pierwszą siedzibą muzeum było Muzeum Sztuki w Łodzi, w którym w 1952 roku powstał Dział Tkactwa. Trzy lata później muzeum przeniesiono do zbudowanej w latach 1835–1838 Białej Fabryki

Ludwika Geyera. Rozległy kompleks klasycystycznych budynków, w których mieściła się działająca ponad 170 lat fabryka, to jeden z najpiękniejszych zabytków architektury przemysłowej. Obecna nazwa ewaluowała z Centralnego Muzeum Włókiennictwa (w 1975 roku) do Centralnego Muzeum Włókiennictwa w Łodzi (w 2013), które mieści się przy ul. Piotrkowskiej 282⁸.

Historia powstania wystawy

W 2019 roku odbyło się kolejne już – 16. Międzynarodowe Triennale Tkaniny⁹. Jest to najstarsza i najważniejsza prezentacja zjawisk związanych z medium tkaniny organizowana przez CMWŁ od 1975 roku. Przy okazji tego wydarzenia realizowany był projekt „Punkty Widzenia. Młodzi o Triennale”, którego ideą było zachęcenie młodych ludzi (od 8 do 14 lat) do interpretacji prezentowanych dzieł, a w konsekwencji stworzenie 7 autorskich katalogów, w których opisali i sfotografowali te prace, które uznali za najważniejsze i najbardziej ich dotyczące [*Triennale. Inny punkt widzenia*]¹⁰.

Drugim etapem projektu było umożliwienie uczestnikom stworzenia wystawy. W trakcie pracy powstał pomysł stworzenia autorskich obiektów, będących komentarzem do wybranych dzieł z kolekcji Muzeum. Młodzież miała zatem możliwość wcielenia się w rolę kuratorów i artystów. Punktem wyjścia dla projektu „Ziemia (P)oddana” były prace prezentowane w CMWŁ. W trakcie rozmów i dyskusji z młodzieżą okazało się, że to, czym chcieliby się podzielić z publicznością, to ich lęki o losy Ziemi. I tak tkaniny które, zostały wybrane do ekspozycji – zdaniem młodych ludzi – najlepiej wyrażały ich obawy i przyczyniały się do dyskusji o dalszych konsekwencjach braku zmian postaw w codziennym życiu społeczeństwa. Młodzież „wplotła” swoje prace i instalacje w wystawę wybranych prac z Triennale. Otwarcie wystawy „Ziemia (P)oddana” odbyło się 17 października 2020 roku [cmwl.pl 2023].

W projekt zaangażowało się sześcioro dzieci – trójka w wieku 14 lat i troje dziewięciolatków (w 2021 roku), które pracowały pod opieką pomysłodawczyni i koordynatorki projektu Magdaleny Gonery, na co dzień kierowniczką Działu Edukacji

⁸ Centralne Muzeum Włókiennictwa w Łodzi, www.cmwl.pl (dostęp: 20.12.2022 r.).

⁹ 16. Międzynarodowe Triennale Tkaniny, Łódź 2019 Temat przewodni: Przekraczanie granic Termin: 5.10.2019–26.07.2020 r. Więcej: <https://cmwl.pl/public/wydarzenie/wybrane/16-miedzynarodowe-triennale-tkaniny,95> (dostęp: 20.12.2022 r.).

¹⁰ Wirtualne oprowadzanie po wystawie dostępne: <https://youtu.be/7Is4wwyn7Dc> (dostęp: 20.12.2022 r.).

CMWŁ. Czas przygotowań był nietypowy, ponieważ obejmował okres pandemii (marzec–październik 2020 r.), co nie zwolniło jednak artystów i kuratorów z obowiązku realizacji wyznaczonych zadań i terminowości.

Celem projektu były: umożliwienie młodym ludziom wyrażenia swojego głosu w dyskusji o losy planety, które są konsekwencją zmian klimatu; aktywizacja dzieci i młodzieży w działalność artystyczną muzeum; prezentacja „dobrej praktyki” przy organizacji wydarzeń w muzeach.

Realizacja projektu

W ramach przygotowań do wystawy młodzież uczestniczyła w warsztatach eksperckich, m.in. z kuratorami wystaw, scenografem przestrzeni (kilka warsztatów), producentem wystaw, koordynatorem promocji wystawy, które odbywały się od stycznia do września 2020 roku. Jednocześnie regularnie odbywały się spotkania z Magdaleną Gonerą¹¹.

Sześcioro młodych artystów przygotowywało koncepcję swoich prac (marzec–czerwiec 2020 r.), a także zastanawiało się nad możliwościami ich ekspozycji. Właściwe prace nad wystawą rozpoczęły się od stworzenia makiety, przez scenografkę Maję Pawlikowską wspólnie z Magdaleną Gonerą (czerwiec 2020 r.), wiernie odwzorowującej zamierzenia młodych artystów (rycina nr 1).

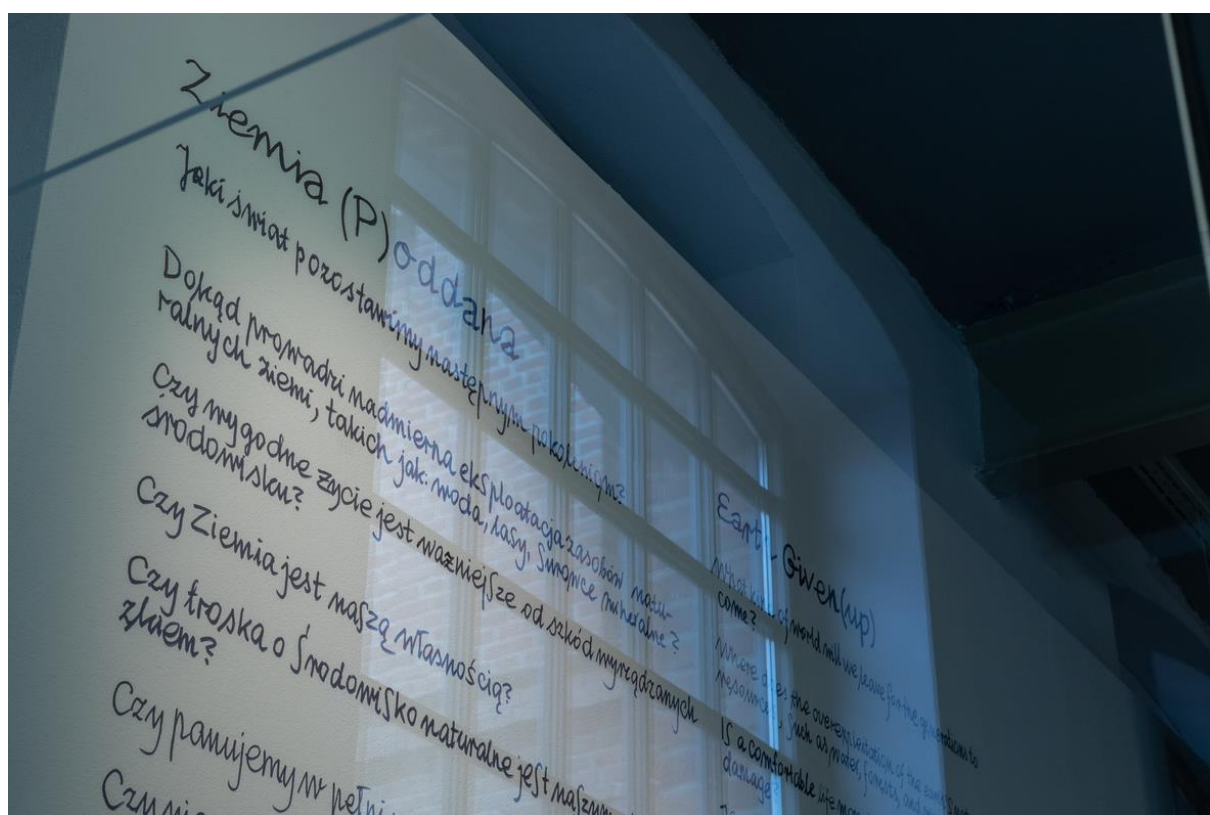


Rycina 1. Makieta wystawy. Projekt Maja Pawlikowska i Magdalena Gonera. Fot. A. Perek¹²

¹¹ Informacje dotyczące projektu „Ziemia (P)oddana” pochodzą z wywiadu przeprowadzonego w grudniu 2020 roku z Magdą Gonerą – osobą odpowiedzialną za projekt – a także prezentują dokumentację wystawy przez nią przekazaną.

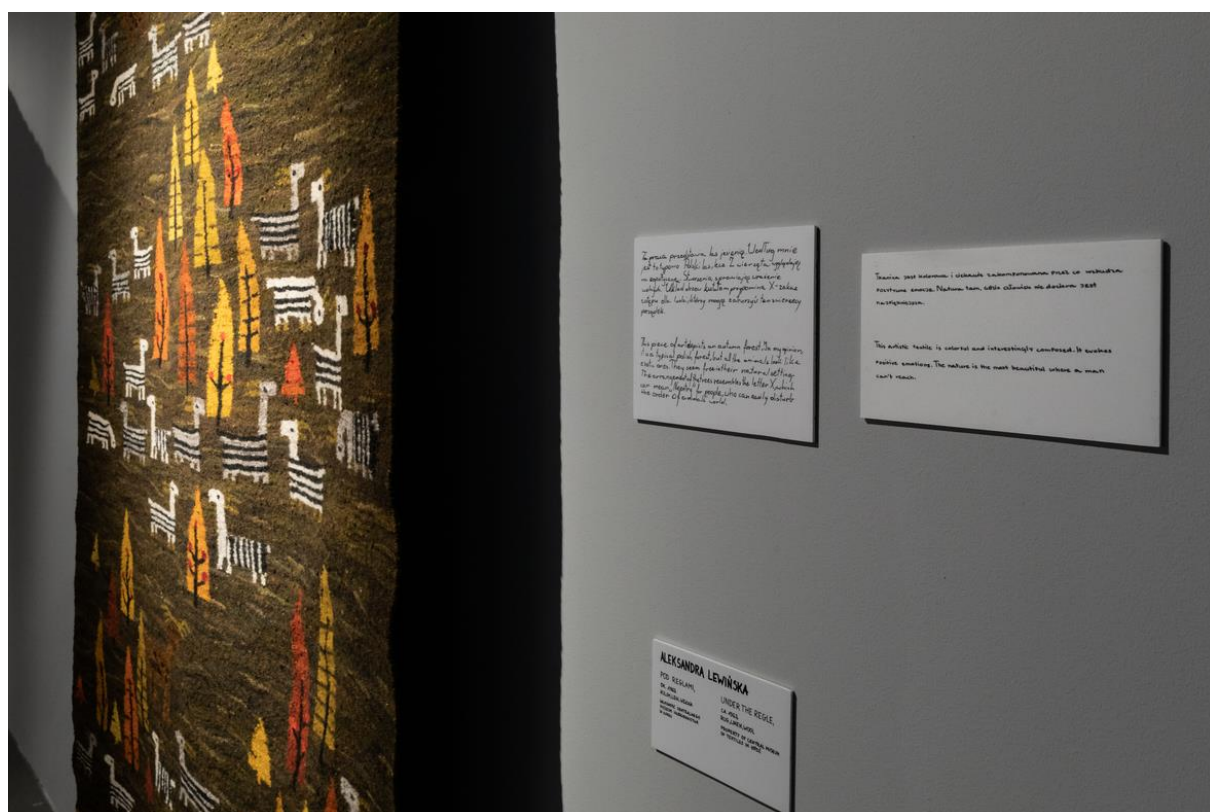
¹² Wszystkie prezentowane w tekście ryciny zostały udostępnione przez Centralne Muzeum Włókiennictwa w Łodzi ze zbiorów własnych wraz ze zgodą na ich publikację w niniejszym opracowaniu.

Jednocześnie z pracami scenograficznymi dokonywano analizy zasobów materiałowych dostępnych w przestrzeni CMWŁ oraz jego magazynów. Każdy z artystów miał konkretne wyobrażenie swojej pracy i bardzo mu zależało na jak najwierniejszym odwzorowaniu pomysłu. Dla koordynatorce wystawy również ważne było, by jak najlepiej zaspokoić indywidualne potrzeby młodych kuratorów. Praca przy projekcie była również sztuką kompromisów. Brak dostępności odpowiednich materiałów inicjował zmianę pomysłów, które ewoluowały, dostosowując się do możliwości przestrzennych i materiałowych, ale nie tracąc tym samym swojego charakteru oraz przekazywanej treści. Od początku idea tworzenia wystawy *less waste* i *reuse*, w znacznym stopniu determinowała sposób poszukiwania materiałów niezbędnych do instalacji. Już na wstępnym etapie prac zdecydowano się wykorzystać pozostałości aranżacji z XVI Triennale Tkaniny. I tak już otwierający ekspozycję tekst (tzw. *wall text*), który zwyczajowo jest wydrukowany na płycie PCV lub drukowany na folii i jednorazowo wykorzystywany na potrzeby wystaw, w tym przypadku został zastąpiony zapisem wykonanym odręcznie, zmywalnym flamastrem na ścianie (rycina nr 2).



Rycina 2. *Wall text*. Fot. HaWa

Wiszące lub stojące tabliczki, znajdujące się przy pracach nie zostały zamówione. W zamian za to wykorzystano drugą stronę tych, które były już raz zadrukowane. Dzieci odręcznie opisały swoje prace, a także prace wybranych artystów. Przygotowując autorskie teksty, miały okazję w bardzo zindywidualizowany sposób, przedstawić publiczności interpretację prac. Zadanie to nie tylko dało możliwość samodzielnego przygotowania opisu w języku polskim i angielskim, lecz także uświadamiało wysiłek, jaki trzeba ponieść, rezygnując z tradycyjnie przygotowanego tekstu na komputerze i powielonego na ploterze czy drukarce (rycina nr 3).



Rycina 3. Odręcznie napisane tabliczki. Fot. HaWa

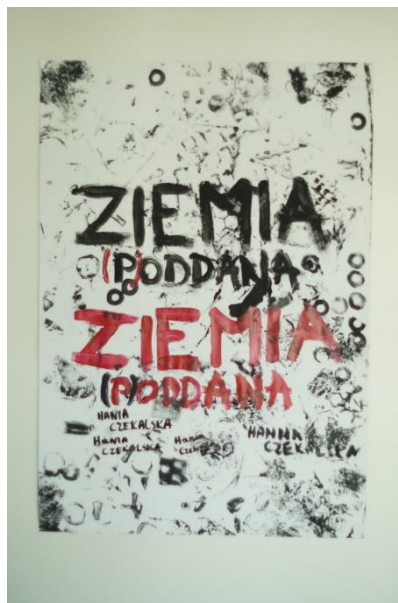
Kolejnym zrównoważonym działaniem było zrezygnowanie z tradycyjnych, drukowanych zaproszeń i ulotek na rzecz papieru czerpanego z zatopionymi nasionami łąki kwietnej. Takie zaproszenie można było użytkować, zasadzając je później w ziemi. Kolejnym często jednorazowo wykorzystywanym produktem przygotowywanym na potrzeby wystaw są plakaty. Również w tym przypadku wykorzystano kreatywne rozwiązanie. Młodzież opracowała grafikę plakatów, która była ręcznie odbijana

metodą wypukłodruku¹³ na rewersach reklam ubiegłych wystaw (ryciny nr 4 i 5), dzięki czemu każdy plakat miał swój unikalny wygląd i autora.



Rycina 4. Przygotowanie grafiki plakatu przez kuratorów.

Fot. M. Gonera



Rycina 5. Plakat wystawy.

Fot. A. Paterek

Jak podkreśla M. Gonera, jedynym elementem plakatu, który musiał być wykonany w „tradycyjny” sposób to tzw. belka z logotypami.

Inspiracją do stworzenia autorskiej kolekcji tkanin na potrzeby wystawy „Ziemia (P)oddana” były takie tematy przewodnie jak: rośliny, zwierzęta, człowiek, ziemia, powietrze, przemysł, woda, filozofia. Prace młodych kuratorów miały być komentarzem do wybranych przez siebie dzieł artystów.

Problemy Ziemi oczami młodych kuratorów

„Rzeźnia” to przestrzeń zaprojektowana przez Hannę Czekalską. Artystce zależało na przedstawieniu problemu traktowania zwierząt oraz ich roli w ekosystemie (rycina nr 6). Do wizualnego „zamknięcia” przestrzeni wykorzystano plastikową kurtynę, charakterystyczną dla hurtowni spożywczych, na środku stół do porcjowania, a na nim trzy skrzynki na mięso z pluszową świnką, krową i kurą w środku. Obrazu dopełniała

¹³ Elementy drukujące są położone wyżej niż elementy niedrukujące Za: <https://encyklopedia.pwn.pl/> (dostęp 2.02.2023 r.).

lampa owadobójcza zainstalowana na wprost wejścia, oraz przemysłowe lampy umieszczone nad stołem.



Rycina 6. „Rzeźnia”. Fot. HaWa

Elementy ekspozycji zostały pozyskane od społeczności lokalnej. Stół i lampę wypożyczono z zamkniętej w czasie pandemii restauracji, skrzynki na mięso znalazła się w Bibliotece Tuwim, będącej filią Miejskiej Biblioteki w Łodzi, gdzie była wykorzystywana do przenoszenia książek (po wystawie jedna z nich została zagospodarowana przez Dział Edukacji, a dwie wróciły do biblioteki). W porozumieniu z działem administracyjno-gospodarczym w muzeum, zdecydowano się zakupić plastikową zasłonę, która docelowo miała być wykorzystana przy innych projektach, a także fragment linoleum, który obecnie służy w windzie.

„Jaskinia” to projekt którego autorem był Franciszek Właziński. Do stworzenia jamy wykorzystano ścianki modułowe znalezione w magazynie i kurtynę z ekspozycji XVI Międzynarodowego Triennale Tkaniny. Na ścianach Właziński namalował obrazy przypominające te naskalne. Zwiedzającemu pełna intencja autora ukazywała się przy wejściu do jaskini, po uruchomieniu fotokomórki aktywującej światło ultrafioletowe (ryciny nr 7 i 8).



Rycina 7. „Jaskinia”. Fot. HaWa



Rycina 8. „Jaskinia”. Fot. HaWa

By ograniczyć zakupy zdecydowano się na poproszenie hurtowni z lakierami o przesłanie próbki farby widocznej w ultrafiolecie, a wykorzystana fotokomórka została czasowo przeinstalowana z innego miejsca w muzeum. W czasie całej produkcji wystawy nad jej przebiegiem czuwała koordynatorka projektu wraz ze scenografką oraz młodzi kuratorzy.

Dla Lidii Strzelec istotne było wywołanie refleksji zwiedzającego poprzez doświadczenie dźwięków, jakie generuje przemysł. Artystka stworzyła instalację „Fabrykę”, w ramach której odwiedzający mógł „wysłuchać” jej pracy. Głównym celem Lidii było zachęcenie odwiedzającego do skupienia się na jej monologu, przedstawiającym własną ocenę wpływu przemysłu na środowisko, a także rekomendację, jak można minimalizować zagrożenia.

Przy aranżacji tej przestrzeni wykorzystano architekturę budynku CMWŁ oraz ściany pozostałe po poprzedniej ekspozycji. W tym celu odsłonięto jedno z charakterystycznych fabrycznych okien oraz zamocowano przemalowane rury szalunkowe. To wystarczyło, by nadać ekspozycji przemysłowy charakter. Niezbędny sprzęt dźwiękowy został wypożyczony od jednego z mieszkańców Łodzi, który zgłosił taką chęć w ramach zbiórki ogłoszonej w mediach społecznościowych.

Kolejną instalacją był „Basen” – pomysł Michaliny Kuśmierek. Instalacja pobudzała do refleksji na temat zanieczyszczania zbiorników wodnych. Na środku przestrzeni ustawiono basen, w którym „pływały” śmieci. Zwiedzający wystawę mogli za pomocą wypożyczonych podbieraków wyląwiać nieczystości i segregować je do odpowiednich koszy. Basen, dokładnie taki, jaki zaplanowała artystka, został

pożyczony od osób, które go w tym momencie nie potrzebowały. Zebranie śmieci nie stanowiło problemu, wyzwaniem natomiast okazało się przygotowanie koszy do segregacji. Jeden z koszy (na metal) otrzymano od artysty metaloplastyka, z zamiarem jego ponownego przetopienia. Drugi kosz został zrobiony przez pracowniczkę Działu Konserwacji muzeum ze ścinków papieru pozostałych po warsztatach z dziećmi, i jest nadal wykorzystywany w muzeum. Z kolei koszem na plastik była wykrochmalona bluza z polaru kupiona w sklepie z używaną odzieżą (rycina nr 9).



Rycina 9. Kosze do segregacji śmieci i basen z odpadkami. Fot. HaWa

Problem związany z marnowaniem wody i żywności jako wyniku jej złego przechowywania przedstawiła Nadia Burda. Celem dziewczynki było pokazanie, na przykładzie przestrzeni, w której spędzamy dużo czasu, w jaki sposób można lepiej gospodarować jedzeniem i odpadami. Ponieważ założeniem było odtworzenie pomieszczenia w jak najbardziej autentyczny, a zarazem estetyczny sposób, producenci wystawy postarali się o partnerstwo z jednym ze sklepów wyposażenia wnętrz. Meble kuchenne, które miały być wypożyczone na czas wystawy ostatecznie stanowią wyposażenie pokoju socjalnego w muzeum. Lodówka i zmywarka została pozyskana w porozumieniu z Miejskim Przedsiębiorstwem Odpadów. Na ścianach położono kafle

pozostałe po remoncie łazienek w domkach Łódzkiego Parku Kultury Miejskiej, który działa w ramach CMWŁ. Stół, który wcześniej pełnił funkcję biurka, obecnie nadal służy w Dziale Edukacji (rycina nr 10).



Rycina 10. „Kuchnia”. Fot. HaWa

W ramach działań angażujących społeczność lokalną w CMWŁ ogłoszono zbiórkę rekwizytów do wypożyczenia. Pozyskane przedmioty takie jak garnki, zastawa, porcelana, czajnik itp. wróciły po wystawie do właścicieli. Warto podkreślić, że w poszukiwaniu niezbędnych elementów do całej wystawy, zaangażowali się nie tylko mieszkańcy Łodzi, lecz także pracownicy muzeum ze wszystkich działów.

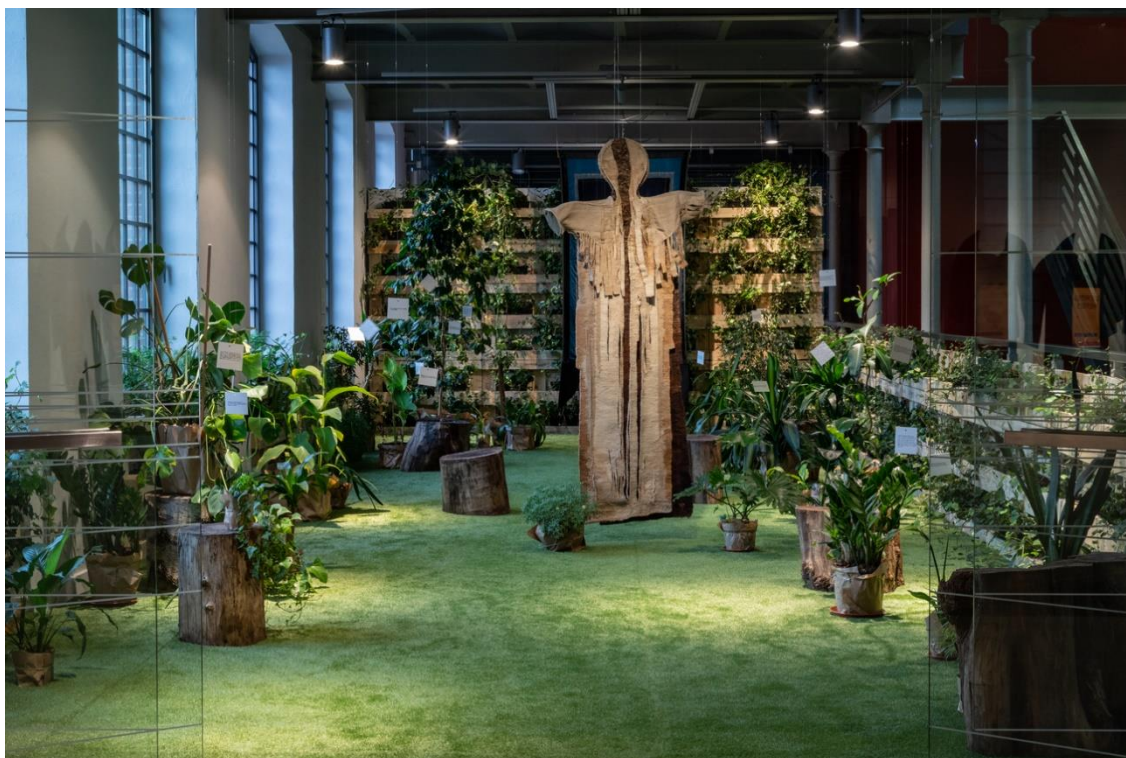
Kolejna zaangażowana artystka to Apolonia Chętko, która stworzyła „Oranżerię” (rycina nr 11). To miejsce, w którym widz kończył oglądanie wystawy i „łapał oddech” od wszystkiego „złego”, co zobaczył wcześniej. Poza roślinami w przestrzeni została umieszczona instalacja Apolonii, składająca się z karteczek (zapisanych odręcznie), na których Apolonia spisała swoje przemyślenia, pytania i sugestie na temat tego, co człowiek czyni planecie – miało to na celu zatrzymanie odbiorcy i skłonienie go do przemyśleń.

Do zaprojektowania przestrzeni zużyto czterysta sadzonek pnącego bluszczu, otrzymanego od jednej z mieszkanek Łodzi. Ofiarodawczyni, której szczególnie zależało

na nadawaniu przedmiotom „drugiego życia”, podarowała również niezbędne doniczki. Pozostałe rośliny doniczkowe zostały pozyskane od mieszkańców w efekcie zbiórki społecznej¹⁴. Pomoc w wyborze kwiatów, które mają szansę przetrwać w przestrzeni muzealnej zaoferowali właściciele lokalnego sklepu z roślinami. Pomogli oni w decyzjach dotyczących wyboru roślin, a także doradzili, jak powinna wyglądać ich pielęgnacja w czasie wystawy.

Po wystawie część wypożyczonych roślin wróciła do właścicieli, część została rozdana, a te, które zostały, przeniesiono do innej przestrzeni, w której został zaprojektowany ruchomy regał, niezbędny do stworzenia roślinom optymalnych warunków. Przestrzeń ta jest ogólnodostępna dla zwiedzających muzeum – dla nich służy jako strefa odpoczynku, a dla pracowników muzeum jako miejsce spotkań i do pracy.

Całość przestrzeni wystawy dopełniały dwie prace pochodzące z kolekcji muzeum – na wejściu o tytule „Quo vadis”. Z kolei na końcu – „Sztandar błękitnej nadziei” Władysława Hasiora. Celem kuratorów było podkreślenie, że jeszcze nie jest za późno, by żyć blisko natury i w zgodzie z nią samą, ale zmiany i działania muszą rozpocząć się od razu.



Rycina 11. „Oranżeria”. Fot. HaWa

¹⁴ Zbiórka na Facebook: www.facebook.com/cmwillodz/posts/pfbido2WkAxEhEjQhvH3qWUXjTeQbQtHg9iJZt8fhpoxthXsevuFmsvGe7Gr4fN9g9zvcNhl (dostęp: 17.09.2020 r.).

Podsumowanie projektu

W okresie od 17.10.2020 r. do 13.02.2022 r. wystawę odwiedziło 11034 zwiedzających. Wysiłki młodych kuratorów zostały docenione zarówno przez publiczność, jak i instytucje kultury. Wystawa zdobyła wiele nagród: Energia Kultury 2020¹⁵, Plaster kultury 2020 w kategorii wystawa roku¹⁶ oraz I nagrodę w plebiscycie Muzeum Widzialne 2022 w kategorii Identyfikacja wystaw czasowych¹⁷.

Zdaniem M. Gonery „opinie o wystawie były bardzo pochlebne, chociaż początkowo, kiedy zwiedzający słyszeli w kasie, że to wystawa stworzona przez grupę młodych ludzi (dzieci), nie byli w pełni przekonani do projektu, a nierzadko wahali się, by zobaczyć instalacje. Stereotypowo uznawali, że może to być wystawa typu «plac zabaw» bądź też inna infantylna prezentacja prac najmłodszych. Jednak po obejrzeniu ekspozycji byli pełni podziwu dla młodych kuratorów oraz tego, jak dojrzała i ważna jest to wystawa”¹⁸.

W przygotowanie wystawy zaangażowani byli zatem nie tylko jej twórcy, pracownicy muzeum, mieszkańcy miasta Łódź czy przedstawiciele świata artystycznego, lecz także przedsiębiorcy, którzy podjęli wyzwanie współtworzenia zrównoważonego wydarzenia. Wszystkie elementy, które posłużyły projektowaniu przestrzeni wystawy były pozyskiwane w przemyślany sposób z zachowaniem poszanowania środowiska naturalnego i społecznego.

Oczywiście model pracy przy opisywanej wystawie był niejako determinowany jej tematyką i może się wydawać niemożliwy do powtórzenia. Warto jednak podkreślić, że

¹⁵ Więcej: <https://cmwl.pl/public/aktualnosci/energia-kultury-2020-nagroda-dla-cmwl,250> (dostęp: 20.12.2022 r.).

¹⁶ Więcej: <http://muzeumwlokiennictwa.pl/public/aktualnosci/plastry-kultury-2020-ziemia-poddana-wystawa-roku,240> (dostęp: 20.12.2022 r.).

¹⁷ Więcej: https://muzeumwidzialne.pl/laureaci,117,centralne_muzeum_wlokiennictwa_w_lodzi.html (dostęp: 20.12.2022 r.).

¹⁸ M. Gonera (wywiad 2022)

wiele elementów tego procesu są warte naśladowania przy tworzeniu wystaw nie tylko o tematyce ekologicznej. Przykładami dobrych praktyk mogą być:

- włączanie dzieci i młodzieży w rolę interpretatorów dzieł sztuki i pracę obiektów kultury;
- zaangażowanie społeczności lokalnej w pozyskiwanie eksponatów, co sprawia że osoby postronne stają się jej współproducentami;
- dbałość o ponowne wykorzystywanie istniejących zasobów muzealnych;
- kreatywność w ograniczaniu zużycia nowo zakupionych materiałów;
- chęć poświęcenia większego wysiłku i dłuższego czasu w przygotowanie wystawy w porównaniu z korzyściami, jakie dają współczesne rozwiązania przy produkcji wystaw.

Wnioski

Zarówno zrównoważony rozwój, jak i inkluzyjność obiektów kultury są i prawdopodobnie będą przez kolejne lata obszarami intensywnie eksplorowanymi przez teoretyków oraz praktyków związanych z zarządzaniem obiektami kultury. Przedstawione w artykule przykłady, wdrożonych w Polsce i na świecie, rozwiązań pokazują, że praktyka związana z aktywizacją dzieci i młodzieży w działania muzeów jest potrzebna i bardzo dobrze odbierana przez beneficjentów takich inicjatyw.

Artyści niezależnie od wieku, dzięki swojej wrażliwości i kreatywności, podkreślają znaczenie podejmowania aktów niwelujących negatywne skutki działalności człowieka. Rosnąca liczba odwiedzających muzea i galerie daje nadzieję, że „głos” ten będzie słyszalny przez coraz większą liczbę odbiorców.

Badania materiałów źródłowych wykazały, że w Polsce są realizowane inicjatywy angażujące dzieci i młodzież oraz podejmujące tematykę ekologiczną. To, czym wyróżnia się badany przypadek wystawy „Ziemia (P)oddana”, to połączenie elementów nie tylko w teorii, lecz także w praktyce.

Postawiona hipoteza w procesie badań została zweryfikowana i ewoluowała w następującą tezę: wystawa „Ziemia (P)oddana” to przykład dobrej praktyki w obszarach takich jak uaktywnianie dzieci i młodzieży oraz organizacji zrównoważonych wystaw i wydarzeń w obiekcie muzealnym.

Mając na uwadze ograniczony materiał badawczy, poniższy artykuł powinien być traktowany jako wstęp do dalszych badań i rozważań, co mogłoby w przyszłości

skutkować stworzeniem przewodnika dobrych praktyk organizacji zrównoważonych wydarzeń w muzeach i galeriach.

Bibliografia

- Ananda J., Karunasena G., Pearson D., 2022, *Identifying interventions to reduce household food waste based on food categories*. Food Policy, 111, doi:10.1016/j.foodpol.2022.102324
- Babbie E., 2007, *Badania społeczne w praktyce*, PWN, Warszawa, s.205
- Broszkiewicz W., 2021, *Raport z ewaluacji Programu Narodowego Centrum Kultury Bardzo Młoda Kultura 2019-2021 województwo podkarpackie*, Centrum Kulturalne w Przemyślu, Przemyśl, https://bmk-ck.pl/wp-content/uploads/2021/12/broszkiewicz_w_ewaluacja_programu_bmk_2021_woj_podkarpackie.pdf [18.01.23]
- Działalność muzeów w 2021r.*, 2021, Główny Urząd Statystyczny, Kraków <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/kultura-turystyka-sport/kultura/dzialalnosc-muzeow-w-2021-roku,12,5.html> [18.01.23]
- Ewaluacja projektu „W Muzeum wszystko wolno”. Raport*, 2016, Ośrodek Ewaluacji na zlecenie Muzeum Narodowego w Warszawie, http://www.mnw.art.pl/gfx/muzeumnarodowe/userfiles/_public/ewaluacja_projektu_w_muzeum_wszystko_wolno_raport.pdf [18.01.23]
- Fogt - Jacobsen L., Pedersen S., Thøgersen J., 2022, *Drivers of and barriers to consumers' plastic packaging waste avoidance and recycling—A systematic literature review* Waste Management 141, s. 63-78, doi.org/10.1016/j.wasman.2022.01.021
- Gawel Ł., 2020, *Spółeczna odpowiedzialność organizacji kultury: muzea w otoczeniu społecznym*, [w:] A., Pluszyńska, A. Konior, Ł. Gawel (red), *Zarządzanie w kulturze: teoria i praktyka*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa s. 81-94
- Holden, E., Linnerud, K. and Banister, D., 2014, *Sustainable Development: Our Common Future Revisited*, Global Environmental Change, 26, s. 130-139. <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2014.04.006>
- ISO 26000:2010, 2010, *Guidance on social responsibility*, www.iso.org/standard/42546.html [18.01.23]
- Krajczyńska E., 2011, *Dyskoteka w muzeum, czyli jak przyciągnąć nastolatki do centrów nauki*, <https://naukawpolsce.pl/aktualnosci/news%2C382460%2Cdyskoteka-w-muzeum-czyli-jak-przyciagnac-nastolatki-do-centrow-nauki.html> [15.01.23]
- Kwiatkowski P., Nessel-Łukasik B., 2017, *Publiczność Muzeów w Polsce. Badania Pilotażowe. Raport*, Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów, Warszawa, s. 40-41
- Kwiatkowski P., Nessel-Łukasik B., 2017, *Publiczność Muzeów w Polsce. Publiczność muzeów w Polsce. Muzeum w społeczności lokalnej. Raport*, Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów, Warszawa, s. 64
- Jaskuła S., Korporowicz L., *Raport o stanie diagnozy programu bardzo młoda kultura*, Narodowe Centrum Kultury, Warszawa 2020, s. 5
- Lisiecka K., Kostka-Bochenek A., 2009, *Case study research jako metoda badań naukowych*, Przegląd Organizacji, Nr 10 (837), s. 25-29 doi.org/10.33141/po.2009.10.07
- Maguirea H., Fahy F., 2023, *Unlocking insights in the everyday: Exploring practices to foster sustainable maximum use of clothing*, Cleaner and Responsible Consumption Volume 8 doi.org/10.1016/j.clrc.2022.100095
- Muszyńska A., 2020, *Rola CSR w kontakcie międzykulturowym podczas podróży*

- motywacyjnej*, Turystyka Kulturowa, nr 2, s. 41-54
- Muzeum odpowiedzialne społecznie*, Muzealny think-tank, Materiał video
<https://www.youtube.com/watch?v=3KizlgYPTFs> [20.01.23]
- Muzeum dostępne*, <https://muzeumkrakowa.pl/oddzialy/muzeum-dostepne> [21.01.23]
- Muzeum Społecznie Odpowiedzialne*, <https://muzeum1939.pl/muzeum-spoecznie-odpowiedzialne.html>, [18.12.22]
- Nessel-Łukasik B., 2022, *W kręgu współpracowników. Muzeum jako odpowiedzialna instytucja wspólnototwórcza*, Muzealnictwo nr 63, s. 59-64, doi: 10.5604/01.3001.0015.9131
- Nieroba E., 2019, *Muzeum jako instytucja odpowiedzialna społecznie. Rola muzeum w debacie na temat zmian klimatycznych*, Journal Of Humanities And Social Sciences, nr 4(13)/2019, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów
- Nieroba E., 2019, *Zaangażowanie muzeum w proces komunikowania o zmianie klimatu*, Zbiór wiadomości do antropologii muzealnej, Nr 6/2019, s. 119–128, doi: 10.12775/ZWAM.2019.6.07
- Otmianowska M., 2020, *Social Responsibility of Museum Education. Research Directions*, Seminare. Poszukiwania naukowe, Tom 41, Nr 4, Wyd. Towarzystwo Naukowe Franciszka Salezego (TNFS), s. 81-91
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej* (Dz. U. poz. 356, z 2018 r. poz. 1679, z 2021 r. poz. 1533 oraz z 2022 r. poz. 609 i 1717)
- Przewodnik*, 2021, Kultura dla klimatu, <https://www.kulturadlaklimatu.pl/przewodnik/> [15.01.23]
- Report of the United Nations Conference on the Human Environment*, 1973, United Nations, <https://digitallibrary.un.org/record/523249> [15.01.23]
- Report of the United Nations Conference on Environment and Development*, 1992, <https://www.un.org/esa/dsd/agenda21/Agenda%2021.pdf> [12.12.2022]
- Roussou M., Kavalieratou Ek, Doulgeridis M., 2007, *Children Designers in the Museum: Applying Participatory. Design for the Development of an Art Education Program*, [w:] T. Bekker, J. Robertson, M. Skov, B. Mikael (red.) *Proceedings of the 6th International Conference on Interaction Design and Children June 6-8, 2007, Aalborg, Denmark*. s. 77-80. doi.org/10.1145/1297277.1297292
- Seelen L., Flaim G., Jennings E., De Senerpont Domis L., 2019, *Saving water for the future: Public awareness of water usage and water quality*, Journal of Environmental Management, Volume 242, s. 246-257, <https://doi.org/10.1016/j.jenvman.2019.04.047>
- Strange, T. and A. Bayley, 2008, *Sustainable Development: Linking Economy, Society, Environment*, OECD Insights, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/9789264055742-en>
- Szeląg M., 2022, *Muzea w świecie bez przyszłości*, Muzealnictwo nr. 63, s. 161-164 <https://muzealnictworocznik.com/api/files/view/1955166.pdf> [20.01.23]
- Tasci A., Wei W., Milman A., 2020, *Uses and misuses of the case study method*, Annals of Tourism Research, vol. 82 doi.org/10.1016/j.annals.2019.102815
- Tokyo Protocol*, 2017, Tokyo, https://scws2017.org/tokyo_protocol/ [15.01.23]
- Ustawa o Muzeach* z dnia 21. 11.1996 r., Dz. U. z 2012 r. poz. 987, z późn. zm.

Triennale. Inny punkt widzenia. Publikacja towarzysząca wystawie XVI Międzynarodowe Triennale Tkaniny, CMWŁ, Łódź 2020
https://cmwl.pl/public/uploads/punkty/Apolonia_13_www.pdf [15.01.23]
Wytyczne OECD dotyczące należytej staranności w odpowiedzialnym prowadzeniu działalności biznesowej, 2022, Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej, s.15
Zmiana klimatu. Raport, 2020, Centrum Edukacji Obywatelskiej, Fundacja Centrum Edukacji Obywatelskiej, Warszawa
<https://ekologia.ceo.org.pl/1planet4all/aktualnosci/badanie-swiadomosci-mlodziezy-i-mlodych-doroslych-w-polsce-na-temat-zmiany> [20.01.23]

Strony internetowe

<https://cmwl.pl/public/informacje/historia,17> [21.01.23]
<https://cmwl.pl/public/informacje/ziemia-poddana,186> [21.01.23]
<https://cueartfoundation.org/cue-teens> [26.01.23]
<https://czasdzieci.pl/> [21.01.23]
<https://hillartfoundation.org/education/teen-curators/> [26.01.23]
<https://icom.museum/en/resources/standards-guidelines/declarations-statements/>, [18.12.22]
<https://icom.museum/en/resources/standards-guidelines/museum-definition/> [18.12.22]
<https://info.cmog.org/teen-programs/junior-curators> [20.12.2022]
<https://muzeum1939.pl/muzeum-spoecznie-odpowiedzialne.html> [26.01.23]
https://muzeumwidzialne.pl/laureaci,117,centralne_muzeum_wlokiennictwa_w_lodzi.html, [20.01.23]
<https://polin.pl/pl/aktualnosci/2017/08/17/muzealny-think-tank-muzeum-odpowiedzialne-spoecznie> [12.27.2022]
<https://polska1.pl/wystawy/archiwum-wystaw/klimaks/> [20.12.2022]
<https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/kultura-turystyka-sport/kultura/dzialalnosc-muzeow-w-2021-roku,12,5.html> [12.27.2022]
<https://teens.artsconnection.org/tct-curators/> [20.12.2022]
<https://www.joannatabaka.pl/> [20.12.2022]
<https://youtu.be/7Is4wwyn7Dc> [20.12.2022]
www.krosno.pl/aktualnosci/mlodziez-obudzila-krosno-po-raz-pierwszy,13551 [20.12.2022]
www.schomburgeducation.com/teen-curators-program [20.12.2022]

Organization of sustainable development events in museums engaging kids and youth (the case study of the exhibition Earth Given(up))

Abstract

This study aims to present the process of organizing an exhibition at the Central Museum of Textiles in Łódź as an example of good practice in organizing events and exhibitions by the principles of sustainable development. The study also explores the role of supporting children and youth in interaction with art by stimulating their

involvement in museum activities. Some of the questions this article attempts to answer are: Is it possible to engage children and youth effectively and attractively in the activities of museums, and whether the organization of exhibitions and events in museums can be carried out following the principles of sustainable development. The article presents the origin of museum representatives' interest in pro-ecological issues and cites many examples of activities of cultural and art institutions aimed at children and youth.

Keyword: sustainable development, museums, activation of children and youth, teen curators, sustainable events and exhibitions, inclusivity of culture